

УДК 325:316.35

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V34\(2022\)-10](https://doi.org/10.31521/modecon.V34(2022)-10)

Мульська О. П., доктор економічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» Львів, Україна

ORCID: 0000-0002-1666-3971

e-mail: oliochka.mulaska@gmail.com

Іванюк У. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту організацій, Інститут економіки і менеджменту, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна

ORCID: 0000-0001-8845-9120

e-mail: ivaniuk.ulana@gmail.com

Міграційні ризики як детермінанти посилення соціальної вразливості населення

Анотація. На основі систематизації наукових досліджень та результатів напрацювань вітчизняних й іноземних науковців встановлено, що міграційні ризики – це втрати економічної системи та соціальної сфери країни внаслідок відтоку людських ресурсів і негативні наслідки, які виникають у результаті неефективного управління міграційними трансфертами. Здійснено диференціацію міграційних ризиків в контексті національного і регіонального рівнів (фінансові, соціально-економічні, демографічні). Обґрунтовано, що міграційні ризики – це втрати економічної системи та соціальної сфери, які країна отримує внаслідок відтоку людських ресурсів, та негативні наслідки, які виникають у результаті неефективного управління міграційними трансфертами. Важливе значення у державній політиці управління міграційними процесами має класифікація міграційних ризиків із такими ключовими ознаками, як канали, сфери та масштаби впливу, форми прояву, ступені обґрунтованості, причини, джерела та рівні виникнення, характер і термін дії.

Ключові слова: міграція; ризики; соціальна вразливість; резилентність; втрати.

Olha Mulaska, Doctor of Economics, Senior Research Fellow, Social and Humanitarian Development of the Regions Department, M. Dolishniy Institute of Regional Research of National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine

Ulana Ivaniuk, PhD (Economics), Associate Professor of the Management of Organizations Department, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

Migration Risks as Determinants of Increased Social Vulnerability of the Population

Abstract. Introduction. Migration processes and social vulnerability of the population are complementary phenomena and have a causal nexus, migration risks and threats lead to a weakening of the social resistance of the territory, and minimization of negative consequences, which requires the development of appropriate preventive mechanisms.

Purpose. The purpose of the article is to systematize conceptual and methodological approaches to modelling migration risks in the projection of strengthening the social vulnerability of the population in conditions of economic and socio-political shocks.

Results. Based on the systematization of scientific research and the results of developments of internal and international scientists, it was established that migration risks are losses of the economic system and social sphere because of the human resources outflow and negative consequences that arise due to inefficient management of remittances. Differentiation of migration risks in the context of national and regional levels (financial, socio-economic, demographic) was carried out. It is substantiated that migration risks are the losses of the economic system and social sphere that the country receives because of the human resources outflow, and the negative consequences that arise because of inefficient management of remittances. Important in the state policy of migration management is the classification of migration risks with such key features as channels, spheres and scale of influence, forms of manifestation, degrees of validity, causes, sources and levels of occurrence, character, and duration.

Conclusions. Migration risks weaken the resistance of the demographic sphere of the territories (decrease of the number of the population, in particular the share of young people, reduction of labour resources and highly qualified specialists), innovative (spreading technological regression, reducing innovative competitiveness), economic system (decrease of GDP, possible increase in inflation).

Keywords: migration; risks; social vulnerability; resistance; losses.

JEL Classification: O15; O18; B49.

Постановка проблеми. Міграція в Україні має як зростання і поширення соціальної вразливості екзистенційний негативний вплив на економічне населення через втрату ресурсного забезпечення

¹Стаття надійшла до редакції: 10.08.2022

Received: 10 August 2022

(людських, кадрових, інноваційних, фінансових та ін.), лімітування соціального капіталу, дестабілізацію ринків праці та сфери зайнятості тощо, так і об'єктивно позитивний вплив, що проявляється у формуванні та прогресі ринку міграційного капіталу, розвитку й капіталізації людського потенціалу, покращенні фінансово-майнового стану та ін. Міграція в умовах ринкових турбулентностей забезпечує податкові надходження у місцевий і державний бюджети; натомість, дефіцит робочої сили, особливо молодого покоління, веде до швидкого зростання заробітної плати при низькій продуктивності праці. Серед значущих позитивних ефектів міграції населення є формування міграційного капіталу, який виступає інвестиційним ресурсом забезпечення економічного зростання й капіталізації людського потенціалу, а також соціального капіталу як інструменту поживлення бізнес-середовища й розвитку сфери малого підприємництва, у тому числі стартапів, інноваційних бізнес-одиниць, що є тригером забезпечення розвитку територій і послаблення їх соціальної вразливості.

Наукова дискусія щодо міграційних ризиків, з одного боку, та економічного розвитку і соціальної вразливості, з іншого, велася у площині особистісних загроз для мігрантів. Однак, методичним вакуумом у науковому фронті стало відсутність досліджень щодо впливу міграційних ризиків на поширення соціальної вразливості території.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Міграційні процеси і соціальна вразливість території, а відтак і ризику та загрози, які породжують міграція, є взаємозалежні та взаємопов'язаними категоріями. У науковому дискурсі дефініція «ризик» має різні трактування, зокрема як небезпека, невизначеність, втрата, ймовірність, загроза, збиток, випадковість, негативний наслідок. Під терміном «ризик» розуміють усвідомлену можливість небезпеки, а також можливість збитків. Так, Я. Волоско трактує ризик інтенсивної міграції населення її наслідками, одночасно визначаючи зовнішню міграцію як чинник дестабілізації та дестимулятор розвитку економіки [1, с. 43-44]. С. Коллінсон вважає, що міграційні ризики є пропорційними фактичним загрозам економічній безпеці країни [2, с. 302]. Окрема когорта науковців виявили каузальний зв'язок міграційних ризиків, рівнів економічного розвитку та бідності у країнах-реципієнтах людських ресурсів [3, с. 18] або досліджували міграційні процеси через призму деструктивних чинників-змін на ринок праці та соціально-економічну сферу. Зокрема М. Вайнер [4] розглядав міграційні ризики у контексті економічної стабільності, приділяючи особливу увагу залученню мігрантів до соціально-економічного середовища. Вчений зосередився також на аналізуванні загроз міграції, пов'язаних із біженцями та політичними мігрантами. Натомість Дж. Брехман доводить важливість вивчення ризиків міграційних потоків, які

посилують асиметрії розвитку соціально-економічної кон'юнктури [5, с. 331].

Особливої позиції щодо трактування міграційних ризиків дотримуються науковці Львівської школи регіоналістики, які ідентифікують міграційний ризик як «міру виникнення певної небажаної ситуації (події) та наслідків прийняття рішень щодо переміщення населення як на мікро-, так і мезо- та мегарівні» [6, с. 167; 7; 8]. Окремі представники регіоналістики доводять, що міграційні ризики ведуть до поширення соціальної вразливості населення, що спричинено впливом окремих тригерів – економічності (міграційний ризик пов'язаний з дохідністю й втратами економічної системи країни-донора та країни реципієнта), резервності (рівень міграційного ризику коливається у визначеному діапазоні, відповідно наслідками можуть бути як негативні, так і позитивні ефекти) і невизначеності ступеня ризику (параметр часу, психологічні чинники) [9; 10].

Процес прив'язки міграційних питань до безпеки, який називається сек'юритизацією, простежується в літературі до початку 90-х років ХХ ст. завдяки роботі Копенгагенської школи О. Вавера та Б. Бузана, які розвинули концепцію міграційної безпеки. Натомість Дж. Хейсманс один із перших, хто проаналізував міграцію як фактор послаблення економічної і національної безпеки [11, с. 69]. З того часу у науковому дискурсі спостерігається бум досліджень [12, с. 753; 13, с. 217] міграційних ризиків як факторів порушення стійкості, послаблення сек'юритизації економічної системи та поширення соціальної вразливості.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є систематизація концептуально-методичних підходів до моделювання міграційних ризиків у проекції посилення соціальної вразливості населення в умовах економічних та суспільно-політичних шоків.

Основні результати дослідження. Інтенсифікація міграційних процесів в Україні, особливо в умовах війни, а, відтак, посилення усіх форм соціальної вразливості, веде до виникнення нових і загострення поточних ризиків та загроз як для регіональних економік зокрема і національної економічної системи загалом, так і для економічної, соціально-демографічної безпеки територій. Відтак, міграційні ризики варто диференціювати в контексті національного і регіонального рівнів як фінансові, соціально-економічні, демографічні втрати, ймовірність послаблення економічної безпеки країни та порушення дисбалансів ринку праці; та індивідуального рівня мігранта (рівень домогосподарства), як ризик опинитися в невизначеній ситуації, яка сприятиме виникненню непередбачуваних подій, пов'язаних з втратою здоров'я, соціального капіталу, зниження рівня людського розвитку та виникнення криміногенних ситуацій. Відповідно до особистісного підходу міграційні ризики являються негативними ефектами

включення й інтеграції мігрантів до соціуму, який приймає.

Авторська інтерпретація міграційних ризиків – це втрати економічної системи та соціальної сфери, які країна отримує внаслідок відтоку людських ресурсів, та негативні наслідки, які виникають у результаті неефективного управління міграційними трансфертами. Так, у контексті дослідження міграційних процесів доцільно виділити три підходи до трактування поняття «міграційні ризики»: (1) негативні наслідки для країни-донора та країни-реципієнта людських ресурсів як деструктивні чинники змін соціально-економічної системи та демографічної ситуації; (2) соціально-економічні, фінансові, демографічні, суспільно-ціннісні, культурні та інші втрати країни; (3) ймовірність настання несприятливих соціально-економічних, медико-демографічних, політико-правових та релігійно-культурних умов, які сприятимуть виштовхуванню населення за кордон.

Теоретико-методологічною прогалиною у науковому дискурсі щодо дослідження міграційних ризиків залишається їхня ідентифікація за каналами поширення, а також розробка методичного інструментарію дослідження ступеня впливу ризиків інтенсифікації міграційних процесів на розвиток економічної системи. Наголосимо, що міграційні процеси впливають на економічний розвиток країни через два канали: людські ресурси та міграційні трансферти. Відтік людських ресурсів породжує ризики у демографічній ситуації та ринку праці, що у довгостроковому періоді має каузальний зв'язок з ВВП, національним доходом, рівнем інноваційно-технологічної конкурентоспроможності країни тощо. Так, концептуальні основи вивчення міграційних ризиків у контексті відтоку людських ресурсів заклав К. Бобок, який аргументував значний міграційний ризик у сфері зайнятості як втрату трудового та інтелектуального потенціалу для країни походження [14]. Примітно, що основними ризиками інтенсивних міграційних процесів є неконтрольоване зростання фінансового добробуту сімей в умовах невідповідного виробничого забезпечення, зростання рівня інфляції, якщо економіка країни має високу залежність від міграційних грошових вливань. Таким чином, міграційні загрози виникають у країнах походження мігрантів, якщо відтік значної частини кваліфікованої робочої сили відбувається одночасно зі старінням населення, що має значний вплив на обсяги виробництва та продуктивність праці і призводить до зниження конкурентоспроможності національної економіки.

В окремих теоретико-емпіричних дослідженнях проаналізований вплив грошових переказів на макроекономічні змінні, такі як споживання, інвестиції та економічне зростання, однак результати цих досліджень залишаються в основному неоднозначними. У царині міграціології зустрічається велика кількість публікацій щодо міграційних ризиків

збільшення грошових переказів, у т.ч. впливу на зменшення бідності [15], збільшення обсягів подальшої міграції [16]. Варто принагідно вказати, що дослідження Б. Рао [17] продемонстрували прямий сприятливий зв'язок між збільшенням обсягів міграційних трансфертів і економічної діяльності суб'єктів бізнесу, а також опосередкований позитивний взаємозв'язок міграційних трансфертів, зниження реального курсу та розвитку фінансового сектору.

Обґрунтованою є теза А. Бараджаса [18] щодо ступеня інтегрованості економіки країни зі світовими фінансовими ринками. Так, високий рівень інтеграції зменшує ймовірність того, що міграційні трансферти стимулюватимуть інвестиційну діяльність країни, послаблюючи кредитні обмеження. Грошові перекази мігрантів зменшують коливання доходів і тиск щодо інфляції в країнах-донорах. Таким чином, вони мають антициклічну поведінку, оскільки виступають страховим елементом для реагування на макроекономічні потрясіння, що відбулись у країні-донорі людських ресурсів. Також Д. Раса [19] стверджує, що грошові перекази мігрантів виступають макроекономічним агентом подолання несприятливих наслідків фінансової кризи і, отже, мають тенденцію діяти антициклічно, тоді як більшість інших фінансових потоків є проциклічними (вони зменшуються або навіть припиняються під час фінансових криз). Отже, міграційні перекази забезпечують стабільне споживання та випуск продукції в умовах економічної нестабільності.

Емпіричні моделі М. Каханець [20] і С. Кліцек [21] демонструють вплив загального споживання, сальдо поточного рахунку, прямих іноземних інвестицій та міграційних трансфертів на ВВП країни. Щобільше, вплив поточного балансу рахунків, прямих іноземних інвестицій, заробітної плати, сукупних податків і трансфертів мігрантів на споживання часто досліджують однаково. Можна стверджувати, що вплив грошових переказів мігрантів на економічний розвиток досліджується в основному з використанням категорії «споживання». Прямий і реверсний вплив міграційних трансфертів на економічне зростання через споживання аргументували Д. Раса [22] і Д. Меєр [23]. Наприклад, Д. Раса вказує на ефект «згладжування споживання» грошових переказів мігрантів і розглядає їх як фактор стійкого економічного зростання. Д. Раса досліджував вплив міграційних трансфертів на споживання та інші економічні показники, ототожнюючи грошові перекази мігрантів з прямими іноземними інвестиціями, розглядаючи їх як можливий спосіб фінансування споживання. Д. Меєр показав вплив споживання, грошових переказів мігрантів та інших макроекономічних показників на зростання ВВП і дійшов висновку, що міграційні трансферти були найважливішим фактором економічного розвитку Албанії протягом 1999-2013 рр. Така інтерпретація

міграційних ризиків у контексті забезпечення розвитку економічної системи зумовила виділення дослідниками ринку міграційного капіталу [24], який є окремою складовою міжнародних ринків капіталу та тригером економічного поступу.

Міграційні ризики, які пов'язані зі змінами пропозиції робочої сили, приводять до виникнення окремих економічних ефектів залежно від конкретних структурних характеристик, зокрема умов ринку праці та кредитування, а також якісних ознак міграції (стать, вік, кваліфікація, регіональне походження мігрантів). Наприклад, у країнах з великим запасом некваліфікованої робочої сили та високим рівнем некваліфікованого безробіття міграція не матиме значного впливу на продуктивність праці, оскільки безробітні або некваліфіковані працівники заповнюють робочу силу мігрантів. Однак, якщо у країні відсутній «ефект заміщення», то міграція має негативний вплив на обсяги ВВП і продуктивність праці.

Оцінка міграційних ризиків повинна передбачити моніторинг втрат, загроз та ефектів, які пов'язані з поширенням міграційних процесів, інтенсифікація яких впливає на розвиток і сек'юритизацію національної економіки. Оцінювання ризиків вимагає виділення тих чинників, які мають вагомий вплив на економічну та соціальну системи, дія яких визначає її розвиток або спад. Варто наголосити про доцільність побудови оптимальної та комплексної системи факторів впливу, які створюють загрози для національної економіки чи сприяють поширенню деструктивних трансформацій. Для виявлення міграційних ризиків, зокрема впливу міграційних трансфертів на економічне зростання чи поширення соціальної вразливості, у науковому дискурсі найчастіше використовують економетричні методи дослідження. Зокрема, для визначення впливу грошових трансфертів мігрантів на економічний розвиток країни використовують фільтр високих частот Ходріка-Прескотта (фільтр HP), який демонструє циклічну складову часового ряду шляхом мінімізації ризиків (формула 1):

$$\min_{\tau_i} (\sum_{t=1}^T (y_t - \tau_t)^2 + \lambda \sum_{t=2}^{T-1} [(\tau_{t+1} - \tau_t) - (\tau_t - \tau_{t-1})]^2), (1)$$

де τ_t – тенденція економічного зростання; y_t – тимчасові ряди для ВВП, грошових переказів мігрантів і прямих іноземних інвестицій; λ – мультиплікатор, який контролює частоту динамічного ряду [25].

Для оцінювання міграційних ризиків для різних сфер національної економіки з урахуванням вагомості факторів впливу на соціально-економічні загрози серед арсеналу методичного інструментарію варто виділити метод аналізу ієрархій Т. Сааті [26]. Такий метод оцінки міграційних ризиків дає змогу оцінювати вплив кожного фактору в структурі ризику. Натомість В. Мойсей запропонувала досліджувати вплив

міграційних процесів на економічну систему через оцінювання продуктивності (формула 2):

$$\Delta Y_e = M * R + (T - L) * N_m, (2)$$

де ΔY_e – величина зміни ВВП у країні-донорі людських ресурсів; M – мультиплікатор грошових переказів мігрантів; R – величина грошових переказів мігрантів своїм сім'ям (виражена в національних грошових одиницях); T – середня величина соціальних витрат на одного працівника (у національних грошових одиницях на одну особу); L – величина ВВП, продукована в середньому одним працівником (у національних грошових одиницях на одну особу); N_m – кількість мігрантів, осіб [27, с. 90].

Варто наголосити, що підхід В. Мойсей вірний лише за умови повної зайнятості, коли емігрантів не можна замінити безробітними. У разі невідповідності вплив можна оцінювати за формулою (3):

$$\Delta Y_e = (M * r + \Delta T - V) * N_m, (3)$$

де r – величина міграційних трансфертів у розрахунку на одну особу (в національних одиницях); ΔT – різниця між соціальним забезпеченням безробітних й іммігрантів (в національних грошових одиницях у розрахунку на одну особу); V – додаткові витрати на перекваліфікацію одного безробітного.

Особливої зацікавленості викликає методологія П. Гюліано, М. Руіз-Арранза [28] та Дж. Беттіна й А. Заззаро [29] щодо оцінювання міграційних ризиків через виявлення впливу на темпи економічного зростання. Так, на початковому етапі дослідження визначається характер і продуктивність грошових переказів. Примітно, що дана методика апробована на прикладі понад 30 країн (формула 4):

$$GDP_{it} = a_{it} + \beta_1 Remit_{it} + \beta_2 Inv_{it} + \beta_3 Remit_{it} * Inv_{it} + \varepsilon_t, (4)$$

де GDP_{it} – швидкість зміни реального ВВП у розрахунку на одну особу за t -період часу; $Remit_{it}$ – грошові перекази мігрантів за t -період часу; Inv_{it} – інвестиційний капітал, накопичений країною за t -період часу.

Для вивчення причинно-наслідкового зв'язку між міграційними трансфертами та економічним зростанням П. Голіціс запропонував використовувати авторегресійну модель (VAR) з використанням лагового моделювання. Економетрична функція впливу має вигляд формули 5:

$$\Delta y_t = \alpha \beta' y_t - 1 + \sum_{i=1}^{p-1} \Gamma_i \Delta t_{t-i} + \varepsilon_t, (5)$$

де Δy_t – вектор ендогенних змінних; α , β – параметри матриці (статистичні похибки) [30].

Таким чином, головними ризиками та загрозами поширення міграції населення є неконтрольовані міграційні потоки, інтенсифікація яких має негативні наслідки для ринку праці, сфери виробництва, національної та економічної безпеки, кредитного ринку та ринку інвестиційного капіталу; перебування значної частини мігрантів у сфері тіньового або напівтіньового ринку праці, формування групи прекаріату; відсутність організаційно-економічного

механізму регулювання міграційних процесів у частині забезпечення інтересів країни.

Висновки. Основними міграційними ризиками у площині посилення соціальної вразливості населення зокрема та території загалом є збільшення дисбалансів регіональних ринків праці, зменшення привабливості сфери освіти, збільшення бюджетного навантаження, збільшення рівня бідності населення, зменшення внутрішнього споживчого попиту, низький рівень

розвитку людського потенціалу. Міграційні ризики послаблюють резилентність демографічної сфери територій (зменшення чисельності населення, зокрема частки молоді, скорочення обсягів трудових ресурсів та висококваліфікованих фахівців), інноваційної (поширення технологічного регресу, зниження інноваційної конкурентоспроможності), економічної системи (зменшення обсягів ВВП, можливе зростання інфляції).

Література:

1. Волоско Я. О. Адміністративно-правове регулювання трудової міграції в умовах трансформації економіки України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Львів, 2015.
2. Collinson S. Migration and Security in the Mediterranean: a Complex Relationship. In: King, R., Lazaridis, G., Tsardanidis, C. (eds) *Eldorado or Fortress? Migration in Southern Europe*. Palgrave Macmillan, London. 2002. DOI: https://doi.org/10.1057/9780333982525_14
3. Bermejo R. Migration and Security in the EU: Back to Fortress Europe? *Journal of Contemporary European Research*. 2009. Vol. 5 (2). pp. 207-224. URL: <http://www.jcer.net/ojs/index.php/jcer/article/view/168/147> (дата звернення: 01.08.2022).
4. Weiner M. Security, Stability, and International Migration. *International Security*. 1993. Vol. 17 (3), pp. 91-126.
5. Brochmann G. *Controlling immigration in Europe. A Comparative Analysis of European Regulation Policies*, Oxford: Berg, 1999.
6. Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації: монографія. Інститут регіональних досліджень НАН України / за наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2011. 380 с.
7. Васильців Т. Г., Мульська О. П. Напрями та інструменти економічного механізму державного регулювання міграційних процесів в Україні. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. № 2 (82). С. 23-29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-2-3>
8. Васильців Т., Левицька О., Рудковський О. Структурні диспропорції і дисбаланси ринку праці областей Карпатського регіону України в умовах війни: тенденції, загрози, орієнтири політики стабілізації й використання можливостей. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-37>.
9. Мульська О. П. Міграційні ризики та загрози стабільного розвитку національної економіки як стратегічні об'єкти політики регулювання. *Економічний аналіз*. 2021. № 2. Т. 31. С. 34-43. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.02.034>
10. Руцишин Н., Мульська О. Механізм забезпечення соціальної стабільності в умовах інтенсифікації міграційних процесів. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-41>
11. Huysmans J. *Migrants as a security problem: dangers of 'securitizing' societal issues. Migration and European integration: the dynamics of inclusion and exclusion*, London: Pinter, 1995.
12. Huysmans J. The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies*. 2000. Vol. 38 (5). pp. 751-77.
13. Bermejo R. Migration and security in the EU: back to Fortress Europe? *Journal of Contemporary European Research*. 2009. Vol. 5 (2). pp. 207-224.
14. Boboc C., Vasile V., Todose D. Vulnerabilities Associated to Migration Trajectories from Romania to EU Countries. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2012. Vol. 62. pp. 352-359. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.09.056>
15. Mohapatra S., Ratha D. *Migrant remittances in Africa: An overview. Remittance markets in Africa*, World Bank Publications. 2011.
16. Taylor E. J. The new economics of labour migration and the role of remittances in the migration process. *International migration*. 1999. Vol. 37(1), pp. 63-88. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9701.2011.01399.x>
17. Rao B. V., Hassan G. M. Are the direct and indirect growth effects of remittances significant? *The World Economy*. 2012. Vol. 35(3). pp. 351-372.
18. Barajas A., Chami R., Fullenkamp C., Gapen M., Montiel P. Do workers' remittances promote economic growth? IMF Working Paper No. 09/153, 2009.
19. Ratha D. *Leveraging migration for Africa: Remittances, skills, and investments*. World Bank Publications, 2011.
20. Kahanec M., Zimmermann K. *The Post-Enlargement Migration Experience in the Baltic Labor Market*. Budapest, Hungary: Central European University; Bratislava, Slovakia: Institute for the Study of Labor (IZA), CELSI; Bonn, Germany: Bonn University, 2011.
21. Klicek S., Loncar J. Analysis of migration trends and functions of areas inhabited by Roma: Example of Medjimurje county (Croatia) and the settlement of Kursanec. *Geographica Pannonica*. 2016. Vol. 20(4). pp. 227-241. DOI: <https://doi.org/10.5937/geopan1604227k>
22. Ratha D. Workers' remittances: an important and stable source of external development finance. *Development impact and future prospects, Economics Series*. 2005. Vol. 9. pp. 19-51. URL: http://repository.stcloudstate.edu/econ_seminars/9 (дата звернення: 01.08.2022).
23. Meyer D., Shera A. The impact of remittances on economic growth: An econometric model. *Economia*. 2017. Vol. 18 (2). pp. 147-155. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econ.2016.06.001>
24. Rausser G., Strielkowski W. International Labour Migration and Structural Channels: A Case Study of Ukrainian Working Migrants in the Czech Republic. *Ekonomický časopis*. 2013. Vol. 10. pp. 1034-1052.

25. CUREA-PITORAC R. Ciclicitatea activitatii economice: factori de influenta a fluctuatilor ciclice identificate in economia Romaniei. Bucuresti: Economica Publishing House, 2018.
26. Saaty T. L. Decision making with the analytic hierarchy process. *International Journal Services Sciences*. 2008. Vol. 1 (1). pp. 83-98. URL: <http://www.rafikulislam.com/uploads/resourses/197245512559a37aadea6d.pdf> (дата звернення: 01.08.2022).
27. Мойсей В. Зовнішні ефекти міжнародної міграції трудових ресурсів. *Technology audit and production reserves*. 2015. № 2/6 (22). С. 87-93. <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2015.41671>.
28. Giuliano P., Ruiz-Arranz M. Remittances, financial development, and growth. *Journal of Development Economics*. 2009. Vol. 90 (1). pp. 144-152. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2008.10.005>.
29. Bettin G., Zazzaro A. Remittances and financial development: substitutes or complements in economic growth? *Bulletin of Economic Research*. 2012. Vol. 64 (4). pp. 509-536. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8586.2011.00398.x>.
30. Golitsis P., Avdiu K., Szamosi L. Remittances and FDI effects on economic growth: A VECM and GIRFs for the case of Albania. *Journal of East-West Business*. 2018. Vol. 24 (3). pp. 188-211. DOI: <https://doi.org/10.1080/10669868.2018.1435432>.

References:

1. Volosko, Ya. (2015). Administrative and legal regulation of labor migration in the conditions of transformation of the economy of Ukraine (PhD Thesis). Administrative law and process; finance law; information law. Lviv, Lviv National University named after Ivan Franko [in Ukrainian].
2. Collinson, S. (2000). *Migration and Security in the Mediterranean: a Complex Relationship*. In: King, R., Lazaridis, G., Tsardanidis, C. (eds) *Eldorado or Fortress? Migration in Southern Europe*. Palgrave Macmillan, London. DOI: https://doi.org/10.1057/9780333982525_14 [in English].
3. Bermejo, R. (2009). Migration and Security in the EU: Back to Fortress Europe? *Journal of Contemporary European Research*, 5 (2), 207-224. Retrieved from <http://www.jcer.net/ojs/index.php/jcer/article/view/168/147> [in English].
4. Weiner, M. (1993). Security, Stability, and International Migration. *International Security*, 17 (3), 91-126 [in English].
5. Brochmann, G. (1999). *Controlling immigration in Europe. Mechanisms of Immigration Control. A Comparative Analysis of European Regulation Policies*, Oxford: Berg [in English].
6. Sadova, U. Ya. ed. (2011). *Regional migration policy and mechanisms for its implementation*. Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine [in Ukrainian].
7. Vasylytsiv, T. & Mulska, O. (2021). Directions and tools of the economic mechanism of state regulation of migration processes in Ukraine. *Problems of the systemic approach in economics*, 2 (82), 23-29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-2-3> [in Ukrainian].
8. Vasylytsiv, T., Levytska & O., Rudkovskii, O. (2022). Structural disproportions and imbalances of the labor market of the regions of the Carpathian region of Ukraine in the conditions of war: trends, threats, orientations of the policy of stabilization and use of opportunities. *Economy and society*, 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-37> [in Ukrainian].
9. Mulska, O. (2021). Migration risks and threats to the stable development of the national economy as strategic objects of regulatory policy. *Economic analysis*, 2, 34-43. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.02.034> [in Ukrainian].
10. Rushchyshyn, N. & Mulska, O. (2021). The mechanism of ensuring social stability in conditions of intensification of migration processes. *Economy and society*, 29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-41> [in Ukrainian].
11. Huysmans, J. (1995). *Migrants as a security problem: dangers of 'securitizing' societal issues*, in D. Thränhardt, and R. Miles (eds). *Migration and European integration: the dynamics of inclusion and exclusion*, London: Pinter [in English].
12. Huysmans, J. (2000). The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies*, 38 (5), 751-77 [in English].
13. Bermejo, R. (2009). Migration and security in the EU: back to Fortress Europe? *Journal of Contemporary European Research*, 5 (2), 207-224 [in English].
14. Boboc, C., Vasile, V. & Todose, D. (2012). Vulnerabilities Associated to Migration Trajectories from Romania to EU Countries. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 62, 352-359. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.09.056> [in English].
15. Mohapatra, S., & Ratha, D. (2011). *Migrant remittances in Africa: An overview*. In S. Mohapatra and D. Ratha (eds.), *Remittance markets in Africa*, World Bank Publications [in English].
16. Taylor, E. J. (1999). The new economics of labour migration and the role of remittances in the migration process. *International migration*, 37(1), 63-88 [in English].
17. Rao, B., & Hassan, G. (2012). Are the direct and indirect growth effects of remittances significant? *The World Economy*, 35(3), 351-372. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9701.2011.01399.x> [in English].
18. Barajas, A., Chami, R., Fullenkamp, C., Gapen, M., & Montiel, P. (2009). *Do workers' remittances promote economic growth?* IMF Working Paper No. 09/153 [in English].
19. Ratha, D. (2011). *Leveraging migration for Africa: Remittances, skills, and investments*. World Bank Publications [in English].
20. Kahanec, M., & Zimmermann, K. (2011). *The Post-Enlargement Migration Experience in the Baltic Labor Market*. Budapest, Hungary: Central Europe-an University; Bratislava, Slovakia: Institute for the Study of Labor (IZA), CELSI; Bonn, Germany: Bonn University [in English].
21. Klicek, S., & Loncar, J. (2016). Analysis of migration trends and functions of areas inhabited by Roma: Example of Medjimurje county (Croatia) and the settlement of Kursanec. *Geographica Pannonica*, 20(4), 227-241. DOI: <https://doi.org/10.5937/geopan1604227k> [in English].
22. Ratha, D. (2005). Workers' remittances: an important and stable source of external development finance. In *Remittances: Development impact and future prospects*, Economics Seminar Series. 19-51; Paper 9. Retrieved from http://repository.stcloudstate.edu/econ_seminars/9 [in English].

23. Meyer, D., & Shera, A. (2017). The impact of remittances on economic growth: An econometric model. *Economía*, 18(2), 147-155. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econ.2016.06.001> [in English].
24. Rausser, G., & Strielkowski, W. (2013). International Labour Migration and Structural Channels: A Case Study of Ukrainian Working Migrants in the Czech Republic. *Ekonomický časopis*, 10, 1034-1052 [in English].
25. Curea-Pitorac, R. (2018). *Ciclicitatea activitatii economice: factori de influentă a fluctuațiilor ciclice identificate în economia României*. Bucuresti: Economica Publishing House [in English].
26. Saaty, T. L. (2008). Decision making with the analytic hierarchy process. *International Journal Services Sciences*, 1 (1), 83-98. Retrieved from <http://www.rafikulislam.com/uploads/resources/197245512559a37aadea6d.pdf> [in English].
27. Moysey, V. (2015). External effects of international labor migration. *Technology audit and production reserves*, 2/6 (22), 87-93. DOI: <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2015.41671> [in Ukrainian].
28. Giuliano, P., & Ruiz-Arranz, M. (2009). Remittances, financial development, and growth. *Journal of Development Economics*, 90 (1), 144-152. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2008.10.005> [in English].
29. Bettin, G., & Zazzaro, A. (2012). Remittances and financial development: substitutes or complements in economic growth? *Bulletin of Economic Research*, 64(4), 509-536. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8586.2011.00398.x> [in English].
30. Golitsis, P., Avdiu, K., & Szamosi, L. T. (2018). Remittances and FDI effects on economic growth: A VECM and GIRFs for the case of Albania. *Journal of East-West Business*, 24(3), 188-211. DOI: <https://doi.org/10.1080/10669868.2018.1435432> [in English].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License